

مجمع کارآفرینان ایران
Iran Entrepreneurs Forum

چشم انداز ژئواستراتژیک ۲۰۲۴

تحلیل چگونگی پیشرفت در گرداب پیچیدگی های ژئوپلیتیکی جاری

مرکز مطالعات استراتژیک کارآفرینی

دی ماه ۱۴۰۲

2024 Geostrategic Outlook

How to thrive amid ongoing geopolitical complexity

December 2023

اواخر دهه ۲۰۱۰ و اوایل دهه ۲۰۲۰ بخاطر افزایش تنش‌های ژئوپلیتیکی و تغییرات قابل توجه در حوزه سیاست‌گذاری در بازارهای کلیدی به یاد آورده می‌شود. با این حال با حرکت به سوی میانه دهه پیش‌رو، به نظر می‌رسد که محیط جهانی، همچنان بی‌ثبات و ناپایدار باقی خواهد ماند. همانطور که مدیران شرکت‌ها به دنبال پیش‌بینی و برنامه‌ریزی برای رویارویی با اختلالات ژئوپلیتیکی هستند، در نظر داشتن چند موضوع کلیدی در سال ۲۰۲۴ حائز اهمیت است. سال گذشته نیز همچون سال‌های دیگری بود که در آن کسب‌وکارها با مجموعه‌ای خارق‌العاده از رویدادهای ژئوپلیتیکی و روندهای عمیق‌تر مواجه شدند.

بسیاری از تحولات ژئوپلیتیکی تا حد زیادی همانطور که انتظار می‌رفت رخ داد. «نوسانات تثبیت‌شده» - یکی از موضوعات کلی که در چشم‌انداز ژئواستراتژیک ۲۰۲۳ شناسایی شد - توصیف مناسبی است از تنش‌های ژئوپلیتیکی و مداخله دولت در اقتصادها. با این حال، تنش‌های ژئوپلیتیکی دوباره در سه ماهه چهارم (به ویژه در خاورمیانه) رو به افزایش گذاشت. دومین موضوع فراگیر از سال ۲۰۲۳ مواجه دولت‌ها در سراسر جهان با انواع «بده-بستان‌های سیاستی» است.

از جمله مهم‌ترین و پویاترین حوزه‌های سیاستی، «امنیت انرژی» و نگرانی‌های مربوط به مساله «پایداری»^۱ بوده است. سیاست‌گذاری در حوزه آب‌وهوا نیز همچنان در صدر دستور کار بسیاری از دولت‌ها قرار دارد و در کنفرانس اخیر تغییرات اقلیمی سازمان ملل متحد (COP28) در سال ۲۰۲۳ در امارات به اوج خود رسید. با این وجود، بانک‌های مرکزی و سیاست‌گذاران مالی، وضعیت متناقض تورم-رکود را بهتر از آنچه انتظار می‌رفت مدیریت کردند. پیش‌بینی نمی‌شد که هوش مصنوعی (AI) با چه سرعتی ظهور کند، بنابراین تعجب‌آور بود که مقررات هوش مصنوعی به صدر دستور کار جهان جهش کند. با نگاهی به آینده، بسیاری از موضوعات و تحولاتی که از سال ۲۰۲۳ آغاز شد، کماکان در سال ۲۰۲۴ نیز ادامه خواهند یافت.

سایه سنگین ژئوپلیتیک

۱۰ تحول برجسته در سال ۲۰۲۴ همچنین نشانه‌های مهمی در پیش‌بینی چگونگی تحول جهانی شدن در سال‌های آینده خواهند بود. در بررسی آینده سناریوهای جهانی شدن، «روابط ژئوپلیتیکی» و «مواضع سیاست اقتصادی کشورها» شناسایی شده‌اند که به عنوان دو نااطمینانی راهبردی و کلیدی محیط عملیاتی جهانی را شکل خواهند داد. تحولات چندقطبی احتمالاً محیط ژئوپلیتیکی آینده را به سمت «شکل‌گیری بلوک‌های متمایزتر» یا «تشکیل شبکه‌های متحدان همسو» سوق می‌دهد. از سوی دیگر، تحولات مرتبط با «ریسک‌زدایی» به رقابت‌های ناسیونالیستی بیشتر در سیاست‌های اقتصادی، حداقل برای بخش‌های راهبردی اشاره دارد، اگرچه در بسیاری از موارد این سیاست‌ها حول بلوک‌های تجاری سازماندهی

¹ Sustainability

می‌شوند. بنابراین، چشم‌انداز سال ۲۰۲۴ در جهت تشدید روند سال‌های اخیر به سمت «چندپاره‌تر شدن اقتصاد جهانی» در حرکت است.

توسعه در دل پیچیدگی

چند قطبی بودن و ریسک‌زدایی هم چالش‌ها و هم فرصت‌هایی را برای شرکت‌ها در سراسر جهان ایجاد می‌کند. هر یک از تحولات بررسی شده در چشم‌انداز ژئواستراتژیک ۲۰۲۴ به شکل‌های منحصر به فردی بر شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد و بنابراین اقدامات ژئواستراتژیک^۲ خاصی را برای سرمایه‌گذاری از فرصت‌هایی که ارائه می‌دهند و در عین حال، کاهش خطرات ایجاد شده را ضروری می‌کند. نوع و سطح این تأثیر، به حوزه و اثر جغرافیایی شرکت و انتخاب‌های راهبردی مدیران آن بستگی دارد. اما سه حرکت ژئواستراتژیک وجود دارد که مدیران اجرایی در بخش‌ها و مناطق جغرافیایی باید برای توسعه یک رویکرد راهبردی‌تر برای مدیریت ۱۰ تحول ژئوپلیتیک برتر اجرا کنند.

در نظر گرفتن ملاحظات ژئوپلیتیکی در مدل‌ها و راهبردهای کسب‌وکار

در زمانه بروز تغییرات عمیق در نظام بین‌الملل، اهمیت «ژئوپلیتیک»^۳ برای راهبرد شرکت‌ها در بالاترین سطح خود قرار گرفته است. در هم‌تنیدن موفقیت‌آمیز پویایی‌های ژئوپلیتیکی در راهبردهای شرکت‌ها به طور فزاینده‌ای یک مزیت رقابتی خواهد بود. اقدامات کلیدی که در این مسیر حتماً باید در نظر گرفته شوند عبارتند از:

- بازتنظیم آثار جهانی و راهبرد شرکت‌ها در راستای ایجاد تناسب با یک چشم‌انداز ژئوپلیتیکی پیچیده‌تر و جهان چندقطبی (جهان ژئوپلیتیکی چندگانه)
- توسعه مدل‌های کسب‌وکار و راهبردهای حوزه فناوری، پیرامون هوش مصنوعی (AI) که رویکردهای نظارتی متفاوتی را در بین بازارها در نظر می‌گیرد (ژئوپلیتیک هوش مصنوعی)
- در نظر گرفتن چالش‌های داخلی در ایالات متحده و چین و همچنین تأثیر آن‌ها بر سایر کشورهای درگیر این دو بازار، در پیش‌بینی‌های رشد شرکت‌ها
- تجزیه و تحلیل سناریوها برای بررسی تأثیرات بالقوه چندین انتخابات آینده در سراسر جهان (آبرچرخه انتخابات جهانی)

^۲ ژئواستراتژیک عبارت است از مطالعه اثر عوامل راهبردی محیط جغرافیایی منطقه‌ای و جهانی بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها و اثر گذاری‌های متقابل کشورها در ابعاد منطقه‌ای و جهانی، و سیاست‌های قدرت.

^۳ ژئوپلیتیک به بررسی تأثیر عوامل جغرافیایی بر رفتار دولت‌ها می‌پردازد؛ این که چگونه موقعیت مکانی، اقلیم، منابع طبیعی، جمعیت و یک تکه زمینی که یک دولت روی آن قرار گرفته‌است، گزینه‌های سیاست خارجی دولت و جایگاه آن را در سلسله مراتب دولت‌ها تعیین می‌کند.

افزایش انعطاف‌پذیری زنجیره‌های تامین جهانی

زنجیره‌های تامین بسیاری از شرکت‌ها در معرض تحولات ژئوپلیتیکی هستند. مدیران شرکت‌ها باید تعیین کنند که چگونه می‌توانند مدل عملیاتی شرکت خود و راهبرد زنجیره تامین را برای تنظیم فعالانه در راستای افزایش انعطاف‌پذیری خود در برابر «اختلالات ژئوپلیتیکی» در موقعیت بهتری قرار دهند. اقدامات کلیدی که در این زمینه باید در نظر گرفته شوند عبارتند از:

- ارزیابی این‌که آیا بخش‌هایی از زنجیره‌های تامین آنها در حال حاضر برای دولت‌ها نیز مساله‌ای راهبردی است یا احتمالاً در آینده راهبردی خواهد بود و راهبرد زنجیره تامین خود را بر این اساس تطبیق دهند (اولویت‌بندی امنیت اقتصادی)
- بازنگری در راهبردهای زنجیره تامین شرکت‌ها و گسترش ظرفیت بالقوه تولید و روابط با تامین‌کننده در بازارهای جدید (تنوع در دستور کار)
- تداوم‌بخشی به کسب‌وکار و سایر طرح‌های مرتبط با مساله «انعطاف‌پذیری» در جهت کاهش اثرات بالقوه افزایش نرخ بیمه حمل‌ونقل دریایی، تأخیر در حمل‌ونقل، یا محموله‌ها و کشتی‌های آسیب‌دیده (ژئوپلیتیک اقیانوس‌ها)

ریسک‌زدایی زنجیره تامین جهانی

یکی دیگر از ویژگی‌های تعیین‌کننده ژئواستراتژی در سال ۲۰۲۴، ریسک‌زدایی خواهد بود. همه‌گیری کووید-۱۹ و جنگ در اوکراین وابستگی جهانی کشورها و چالش‌های دستیابی به انعطاف‌پذیری با زنجیره‌های عرضه «تولید بدون انبار» و «جهانی‌شده» را برجسته کرد - به‌ویژه در برهه‌ای که تولید فقط در تعداد کمی از بازارها متمرکز بود. دولت‌ها با مشارکت دوباره در «سیاست صنعتی» یا گسترش اتکای خود به آن درصدد رویارویی با این چالش‌ها برآمده‌اند. آن‌ها به دنبال ترویج ضرورت تولید داخلی بیشتر محصولات حیاتی هستند. در برخی بازارها، رقابت ژئوپلیتیکی، با این سیاست‌های صنعتی هم‌راستا تعریف شده است. بر همین اساس، این ارتباط آشکار بین «سیاست‌گذاری اقتصادی» و «سیاست‌گذاری در حوزه‌های خارجی یا امنیت ملی» در سال آینده نیز تداوم و تعمیق پیدا خواهد کرد.

تطبیق راهبردهای پایداری با واقعیت‌های ژئوپلیتیکی

چندقطبی‌شدن و ریسک‌زدایی بر رویکردهای دولت به سیاست‌های مربوط به تغییرات آب‌وهوایی و منابع طبیعی تأثیر می‌گذارد که این خود در الزامات حوزه پایداری، هزینه‌ها، فرصت‌های رقابتی و راهبرد شرکت‌ها تحولاتی ایجاد خواهد کرد. مدیران اجرایی باید سیاست‌ها و مقررات جدید و همچنین سیگنال‌هایی برای چگونگی تحول چنین سیاست‌هایی در آینده را در راهبردهای حوزه پایداری خود بگنجانند. در این راستا، اقدامات کلیدی که باید در نظر گرفته شوند عبارتند از:

- تجزیه و تحلیل دسترسی فعلی و آینده به انرژی‌های تجدیدپذیر و آب در بازارهای سراسر جهان، و همچنین در نظر داشتن پتانسیل توجه عمومی به مصرف آب و انرژی شرکت‌ها (رقابت برای کالاها)
- گنجاندن مسائل مرتبط به حوزه ریسک و فرصت‌های سیاست‌محور در برنامه‌های پایداری، حتی در حالت جلوتر بودن از پاسخ به تقاضاهای رو به رشد مشتریان، شهروندان و سرمایه‌گذاران از منحنی نظارتی در سطح جهانی (سیاست‌های سبز دوگانه)
- بررسی فرصت‌ها برای سرمایه‌گذاری در راه‌حل‌های مبتنی بر طبیعت و سایر ابتکارات تطبیقی، شامل تغییرات آب‌وهوایی در ارزیابی‌های مکان و مدل سرمایه‌گذاری (ضرورت انطباق با اقلیم)

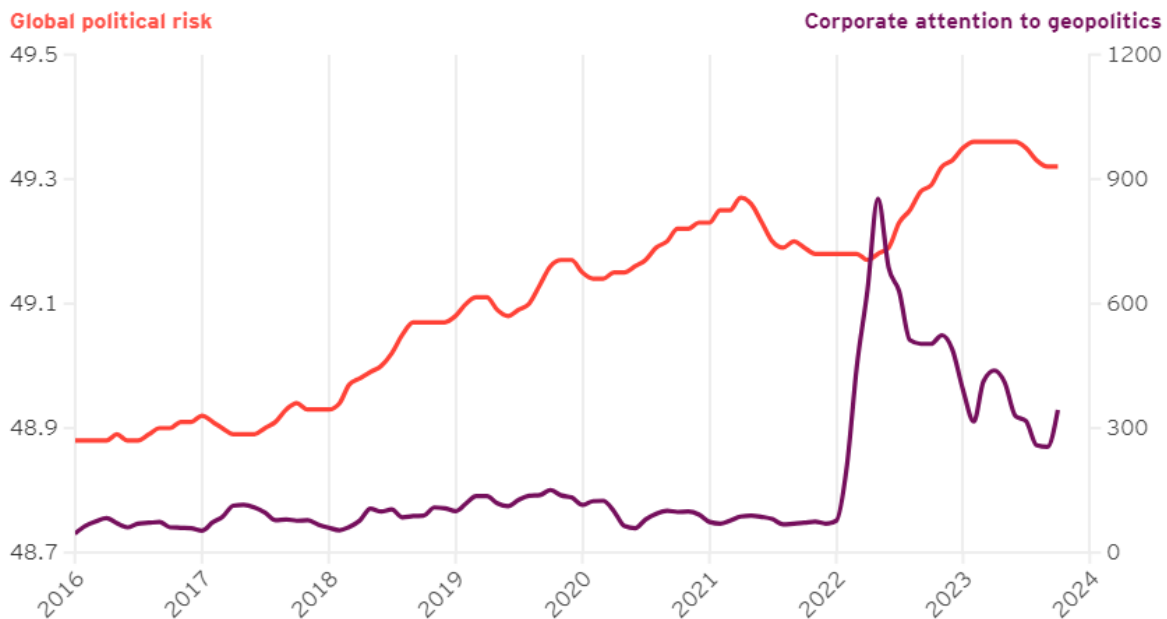
۱۰ تحول برجسته ژئوپلیتیکی در سال ۲۰۲۴

شکل ۱۰.۱ تحول برجسته ژئوپلیتیکی در سال ۲۰۲۴

۱. به سوی «چندجهانی^۴ ژئوپلیتیکی»

رویدادهای جاری، چشم‌انداز ژئوپلیتیکی جهان را تیره و تار کرده است و خطر تشدید فزاینده درگیری‌ها را در سال پیش‌رو را افزایش می‌دهد. اما آنچه واضح به نظر می‌رسد این است که حوزه ژئوپلیتیک به یک «چندجهانی» تبدیل شده است: ترکیب پیچیده‌ای از اتحادها و رقابت‌های موازی، با همپوشانی دوجانبه، منطقه‌ای و انواع دیگر گروه‌بندی‌های نهادی. از سوی دیگر، یکی از ویژگی‌های تعیین‌کننده در تکوین محیط ژئوپلیتیک در سال ۲۰۲۴ «چندقطبی بودن» خواهد بود. در سال پیش‌رو، تعداد بیشتری از بازیگران قدرتمند، یک نظام جهانی پیچیده را شکل خواهند داد. اتحادیه اروپا، ایالات متحده و چین به عنوان قدرت‌های بزرگ، به شکل‌دهی عمیق محیط عملیاتی جهانی ادامه خواهند داد. کشورهای نوسان‌کننده ژئوپلیتیکی - کشورهایمانند هند، عربستان سعودی، ترکیه، آفریقای جنوبی و برزیل که به طور خاص با هیچ قدرت یا بلوک بزرگی به طور پایدار همسو نیستند و در عین حال، با همه مشارکت و تعامل می‌کنند - بر دستور کار بین‌المللی، نفوذ بیشتری پیدا خواهند کرد.

Note: "Global political risk" is the GDP-weighted global average of political risk from GeoQuant. "Corporate attention to geopolitics" is the number of corporate event transcripts mentioning terms related to geopolitical risk. This data is presented as a rolling three-month average.

Source: GeoQuant, from BMI, a Fitch Solutions Company; AlphaSense; EY Knowledge analysis

^۴ Multiverse: چندجهانی یا مولتی‌ورس اصطلاحی است که برای توصیف جهان‌های [موازی] دیگری استفاده می‌شود که ممکن است در فراوسوی جهان قابل مشاهده ما وجود داشته باشند.

شکل ۲. توجه شرکت‌ها به مسائل ژئوپلیتیکی به ویژه از زمان اوج‌گرفتن تحولات در این حوزه در اوایل سال ۲۰۲۲ تا حدودی کاهش یافته است، حتی اگر ریسک سیاسی جهانی همچنان بالا باشد.

کشورهای کوچک‌تر و بازیگران غیردولتی نیز از فرصت‌ها برای ترسیم مجدد مرزها یا شکل‌دادن به بخش‌هایی از جهان ژئوپلیتیکی خود استفاده خواهند کرد. جنگ در اوکراین و درگیری‌های ژئوپلیتیکی که در چندین بخش دیگر جهان شعله‌ور شده‌اند، ممکن است تنها یک «آغاز» باشد. چندجهانی شدن یا چندوجهی شدن روابط ژئوپلیتیکی، در سازمان‌های بین‌المللی نمود خواهد یافت. به عنوان نمونه، اولین نشست پیش روی «بریکس» با اعضای رو به گسترش خود در روسیه برگزار می‌شود که می‌تواند روابط ژئوپلیتیکی اعضا با ایالات متحده و اتحادیه اروپا را پیچیده‌تر کند. اگرچه گسترش عضویت، رسیدن به اجماع را دشوارتر می‌کند، اما این گروه‌های نسبتاً کوچک به عنوان مجامع بین‌المللی پیش‌رو باقی خواهند ماند، زیرا توافق در مجامع بزرگ‌تری مانند سازمان ملل متحد چالش‌برانگیزتر می‌شود.

۲. ژئوپلیتیک هوش مصنوعی

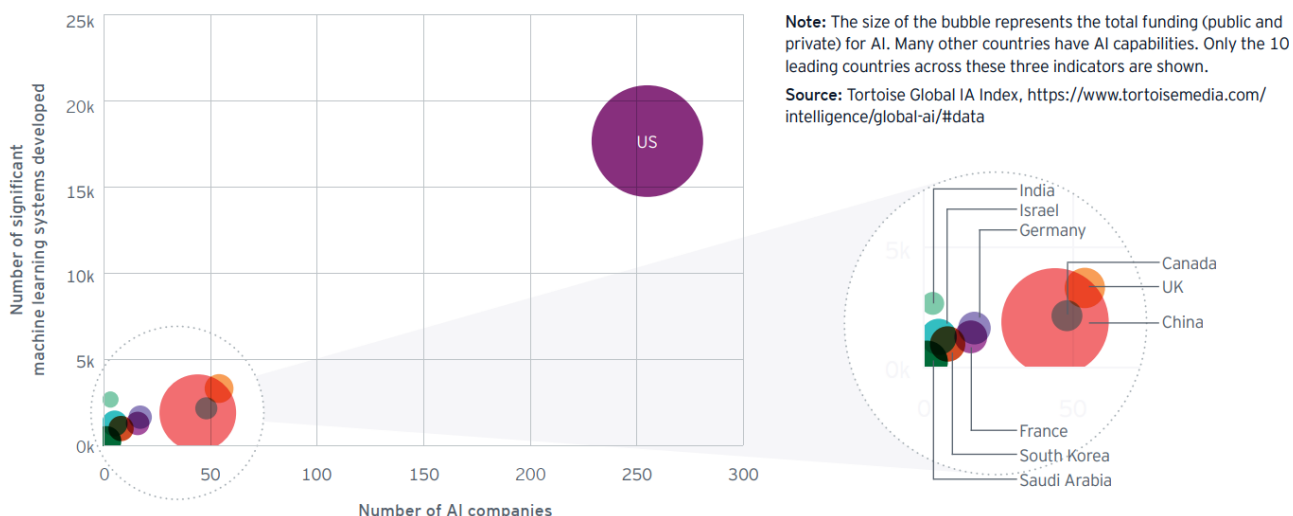
با تکیه بر شتاب حوزه هوش مصنوعی در سال ۲۰۲۳، «ژئوپلیتیک هوش مصنوعی» در سال ۲۰۲۴ اهمیت بیشتری پیدا خواهد کرد. اما سیاست‌گذاران به طور همزمان تلاش خواهند کرد تا نوآوری در هوش مصنوعی داخلی را برای بکارگیری در رقابت‌های ژئوپلیتیکی تقویت کنند. در نتیجه، هوش مصنوعی یک پویایی مرکزی در روابط ایالات متحده و چین خواهد بود. در سال ۲۰۲۴، رقابت‌های دوگانه در نوآوری و تنظیم‌گری در حوزه هوش مصنوعی، جهت‌گیری و حرکت به سمت بلوک‌های ژئوپلیتیکی متمایز را تسریع خواهد کرد.

مطالعه «اوت‌لوک پالس»^۵ در اکتبر ۲۰۲۳ نشان داد که ۹۹ درصد از مدیران عامل در حال برنامه‌ریزی برای سرمایه‌گذاری در حوزه هوش مصنوعی هستند. در همین حال، دولت‌ها با بهترین روش برای تنظیم هوش مصنوعی دست‌وپنجه نرم می‌کنند و ممکن است این کار را به روش‌های متفاوت انجام دهند. در سال ۲۰۲۳، چین چندین مقررات ویژه برای حوزه هوش مصنوعی را تصویب و اعلام کرد. همچنین G7 با تصویب مجموعه‌ای از قوائد در حوزه هوش مصنوعی و یک کد عملیاتی در این زمینه موافقت کرد. اتحادیه اروپا مذاکراتی را در مورد قانون هوش مصنوعی پیش برد و دولت ایالات متحده یک فرمان اجرایی در مورد ایمنی و امنیت هوش مصنوعی صادر کرد.

پیشرفت‌های فناوری در حوزه هوش مصنوعی نیز اهمیت آن را برای امنیت ملی و رقابت‌های ژئوپلیتیکی افزایش داده است. از نظر ژئوپلیتیکی، رقابت برای «نوآوری» و «مقیاس‌بندی» هوش مصنوعی در اقتصادهای داخلی کشورها همچنان ادامه دارد. ایالات متحده در حال حاضر پیشتاز است، اما چندین کشور دیگر آماده‌اند تا تلاش‌های خود را به روش‌های مختلف تسریع کنند. مهم‌تر از همه، چین به سرمایه‌گذاری در حوزه تحقیقات در راستای تلاش برای دستیابی به خودکفایی در

^۵ Outlook Pulse

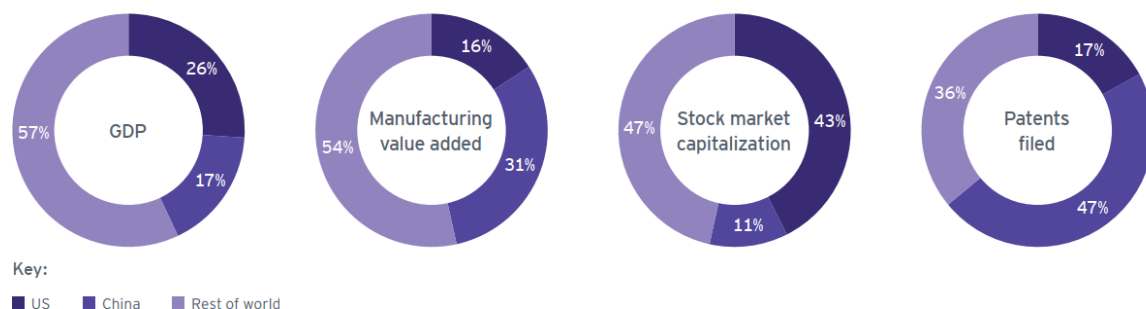
هوش مصنوعی و عربستان سعودی به خرید فناوری‌های پیشرفته برای توسعه صنعت هوش مصنوعی خود ادامه خواهند داد.

شکل ۳. رقابت برای تامین مالی و توسعه سیستم های هوش مصنوعی بسیار رقابتی و از نظر ژئوپلیتیکی قابل توجه است.

۳. چالش‌های داخلی در ایالات متحده و چین

به دلایل گوناگون، دو اقتصاد بزرگ جهان با چالش‌های داخلی قابل توجهی روبه‌رو هستند. در ایالات متحده، قطعی شدن سیاسی، عملکردهای اساسی حاکمیت از جمله مدیریت بدهی و تصویب بودجه را به چالش می‌کشد، که این وضعیت به کاهش رتبه بدهی دولتی آن در سال ۲۰۲۳ منجر شده است. از سوی دیگر در چین، چالش‌ها از اقتصاد کلان و سیاست‌گذاری‌های مرتبط ناشی می‌شوند. این چالش‌ها در چین و ایالات متحده همچنان به افزایش ریسک‌های سیاسی در هر بازار ادامه می‌دهند و می‌توانند اثرات منفی بر ژئوپلیتیک و رشد جهانی در سال ۲۰۲۴ داشته باشند. از نظر سیاست داخلی، سال ۲۰۲۴ احتمالاً نقطه عطفی برای هر دو کشور خواهد بود. چگونگی تکامل این ریسک‌ها پیامدهای مهمی برای مسیرهای میان‌مدت آن‌ها و اقتصاد جهانی خواهد داشت. همچنین از نظر ژئوپلیتیکی، اگرچه نشست دوجانبه آن‌ها در حاشیه اجلاس همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (APEC) در نوامبر ۲۰۲۳ ممکن است زمینه‌هایی برای ثبات بین این دو ایجاد کند اما روابط ایالات متحده و چین ممکن است آسیب ببیند زیرا واشنگتن و پکن، بیشتر بر رویارویی با چالش‌های داخلی و پاسخ به فشارهای داخلی تمرکز کرده‌اند. چگونگی تحول روابط بین ایالات متحده و چین بر پویایی ژئوپلیتیکی و اقتصاد جهانی قطعاً تأثیر خواهد گذاشت.

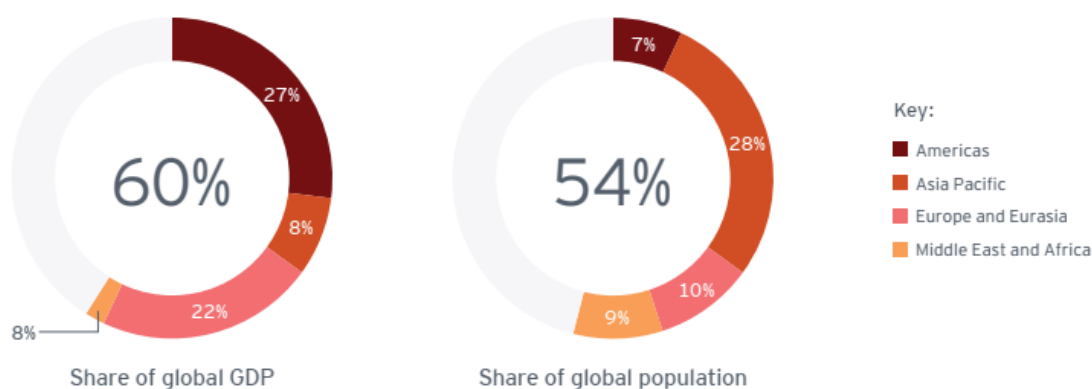

Note: The data are the latest available indicators, as of October 2023. GDP is measured in US dollars at market exchange rates.
Sources: International Monetary Fund, World Bank, World Federation of Exchanges, World Intellectual Property Organization.

شکل ۴. سهم چین و ایالات متحده در جهان. این دو کشور در مجموع حدود نیمی از برخی از فعالیت های اقتصادی جهانی را تشکیل می دهند.

۴. سال انتخابات در همه جا

سال ۲۰۲۴ سال انتخابات خواهد بود و آن را می توان «آبرچرخه انتخابات جهانی» نامید. رای دهندگان در حوزه های اقتصادی که حدود ۵۴ درصد از جمعیت جهان و نزدیک به ۶۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی را تشکیل می دهند، پای صندوق های رای خواهند رفت. این مساله به طور قطع باعث بروز نااطمینانی در حوزه های تنظیم گری و سیاست گذاری در کوتاه مدت و میان مدت خواهد شد. ممکن است در میان دیدگاه های رقابتی در حوزه های روابط بین المللی و سیاست های اقتصادی که اساساً بر محیط کسب و کار جهانی تأثیر می گذارد، به برخی - به ویژه ایالات متحده و اتحادیه اروپا - به عنوان مهم ترین دوره های انتخاباتی در دهه های اخیر نیز نگاه شود.

Note: These figures include jurisdictions for which elections are planned for 2024 but no date has yet been set.
Sources: World Bank, International Foundation for Electoral Systems.

شکل ۵. حوزه های انتخاباتی در سال ۲۰۲۴ بیش از نیمی از تولید ناخالص داخلی و جمعیت جهانی را تشکیل می دهند. نمودار سهم تولید ناخالص داخلی جهانی و جمعیت حوزه های قضایی با انتخابات در سال ۲۰۲۴، بر اساس منطقه.

۵. اولویت بخشی به امنیت اقتصادی

تحولات جهانی در سال های اخیر، وابستگی متقابل بین رقبای ژئوپلیتیکی را برجسته کرده است که این مساله به افزایش «دولت گرایی جدید»، «مداخله فزاینده در زنجیره های تامین» و «تمرکز بر خودکفایی اقتصادی» منجر شده است. در سال ۲۰۲۳، این روندها با فرمان اجرایی ایالات متحده مبنی بر پیشنهاد محدودیت های سرمایه گذاری برون مرزی، قانون روابط خارجی چین و استراتژی امنیت اقتصادی اتحادیه اروپا شتاب بیشتری گرفت. بر اساس هشدار تجارت جهانی، تعداد مداخلات تجاری در پنج سال گذشته نزدیک به ۱۸۰ درصد افزایش یافته است که تقریباً چهار برابر آسیب زنده تر از مداخلات آزادسازی بوده است. در سال ۲۰۲۴، اقدامات در حوزه امنیت اقتصادی برای «ریسک زدایی از وابستگی های متقابل جهانی»، ابزار اصلی رقابت ژئواستراتژیک خواهد بود. سیاست های امنیت اقتصادی با سه هدف تعریف می شوند: «کاهش اتکا به رقبای ژئوپلیتیکی»، «ارتقای رقابت پذیری صنعت داخلی» و «حمایت از ثبات اجتماعی-سیاسی داخلی».

در حالی که دولت های بیشتر اقتصادهای بزرگ این اهداف را دنبال می کنند، تاکتیک ها از جمله سیاست های تجاری و صنعتی و اجبار اقتصادی (یعنی اقدامات محدودکننده غیررسمی علیه شرکت های خارجی) متفاوت خواهند بود. کشورهای گروه G7 و چین به ایجاد مبانی قانونی سیاست امنیت اقتصادی خود از جمله غربال گری سرمایه گذاری، کنترل صادرات و اقدامات ضد اجبار ادامه خواهند داد و قدرت های متوسط مانند هند و اندونزی در درجه اول بر «سیاست صنعتی» تکیه خواهند کرد.

	China	EU	US	Japan
Export controls (1)	●		●	●
Tariffs (1)	●	●	●	●
Inbound FDI screening		●		
Outbound FDI screening		●	●	●
Anti-coercion policy	●		●	●
Data sovereignty measures		●		
Sanctions on economic security grounds	●		●	
Subsidies and tax credits	●	●	●	●
Local content requirements (2)			●	●
Public procurement restrictions		●		
Dedicated ministry/function		●		

■ Implemented for highly and traditional strategic sectors
■ Implemented for highly or traditional strategic sectors
● Political discussion to introduce or expand measures
□ None

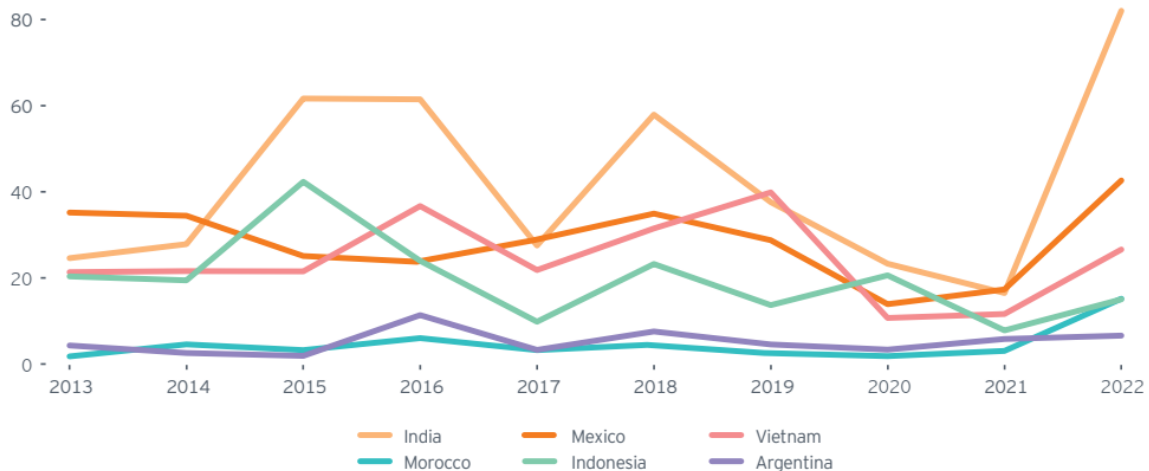
Notes: 1) Trade measures targeting goods and sectors considered strategic in the context of economic security; 2) requirements used as a condition to access subsidies and tax credits

Source: EY Geostrategic Business Group analysis

شکل ۶. گسترش سیاست های امنیتی اقتصادی. اقدامات سیاستی مرتبط با امنیت اقتصادی

۶. دستور کار متنوع‌سازی

اخیراً مدیران اجرایی شرکت‌ها بیشتر تمایل پیدا کرده‌اند زنجیره‌های تامین را بازپیکربندی، دارایی‌های عملیاتی را جابجا و تغییرات راهبردی دیگری را در پاسخ به چالش‌های ژئوپلیتیکی در دستور کار قرار دهند. این چالش‌ها شامل تنش‌های بین دولت‌ها در بازارهای کلیدی و سیاست‌های دولتی است که تنوع مکان‌های زنجیره ارزش را از جمله از طریق درون‌سپاری^۶، نزدیک‌سپاری^۷ و دوست‌سپاری^۸ الزامی می‌سازد یا تشویق می‌کند. این متنوع‌سازی زنجیره ارزش در سال ۲۰۲۴ برای شرکت‌هایی که وارد بازارهای جایگزین می‌شوند یا در حال گسترش هستند، خطرات سیاسی مثبت و منفی را به همراه خواهد داشت. افزایش سطوح ریسک ژئوپلیتیکی یکی از محرک‌های اصلی متنوع‌سازی در سال ۲۰۲۴ باقی خواهد ماند. در حالی که روند سرمایه‌گذاری به سوی بازارهای توسعه‌یافته ادامه می‌یابد - برای مثال، فرانسه و بریتانیا دو دریافت‌کننده اصلی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در اروپا در سال ۲۰۲۲ بودند - احتمالاً دولت‌هایی که خود را ملزم به داشتن «مواضع ژئوپلیتیکی پایدار با یک بلوک خاص» تعریف نمی‌کنند و روابط اقتصادی و ژئوپلیتیکی را با «تمام قدرت‌های بزرگ» حفظ می‌کنند، در دستور کار «متنوع‌سازی» قرار دارند. به عنوان مثال، ارزش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در هند و اندونزی در سال ۲۰۲۲ افزایش یافت و ویتنام به جذب سرمایه‌گذاری در بخش تولید ادامه می‌دهد. مکزیک که در سال ۲۰۲۳ به بزرگ‌ترین شریک تجاری ایالات متحده تبدیل شد، همچنان یک مقصد کلیدی سرمایه‌گذاری نزدیک به بازار ایالات متحده خواهد بود. با ادامه متنوع‌سازی، سایر بازارها - مانند ترکیه، کاستاریکا و مراکش - می‌توانند سرمایه‌گذاری بیشتری را نیز جذب کنند.

Source: United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

شکل ۷. بازارهای متنوع‌سازی شده، شروع به جذب سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی کرده‌اند. ارزش پروژه‌های FDI گرین‌فیلد، بر اساس مقصد (میلیارد دلار آمریکا)

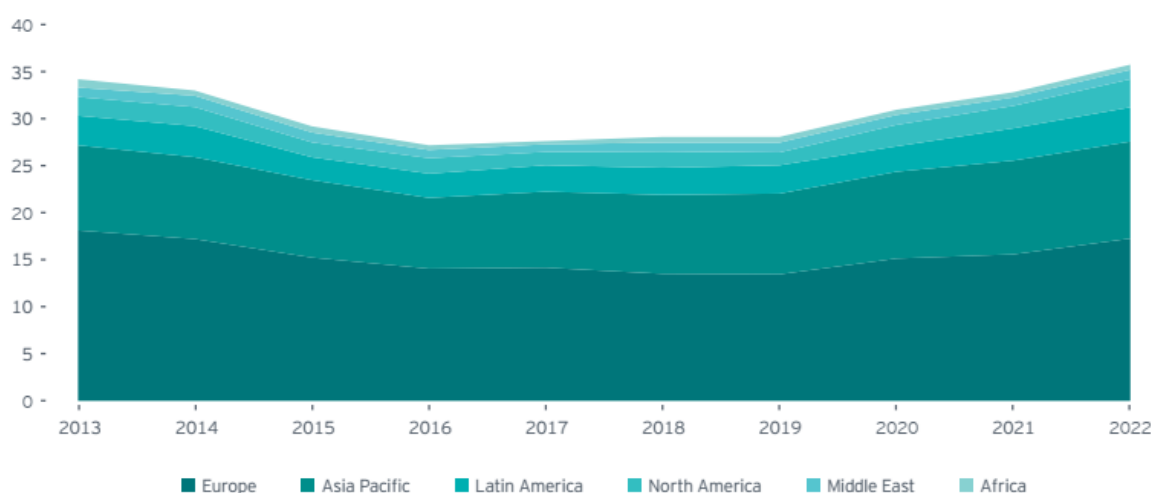
⁶ Onshoring

⁷ Nearshoring

⁸ Friendshoring

۷. ژئوپلیتیک اقیانوس‌ها

سال ۲۰۲۴ از چند جهت مهم، متفاوت خواهد بود. «ژئوپلیتیک اقیانوس‌ها» به شکل برجسته‌تری در روح زمانه جهان جدید ظاهر خواهد شد. اقیانوس‌ها محل زندگی ۹۴ درصد از کل حیات در سیاره ما هستند و یک منبع مهم اقتصادی و تامین امنیت ملی در نظر گرفته می‌شوند. ۹۰ درصد تجارت جهانی کالا از طریق مسیرهای دریایی حمل می‌شود، اما بسیاری از شلوغ‌ترین کریدورهای ترانزیت دریایی جهان در معرض خطر «اختلال ژئوپلیتیکی» قرار دارند. پیش‌بینی می‌شود که استخراج مواد معدنی در اعماق دریا حداقل یک‌سوم از عرضه عناصر حیاتی لازم برای انتقال انرژی را به خود اختصاص دهد. شرکت‌ها باید در هنگام تنظیم‌گری زنجیره تامین و راهبردهای حوزه پایداری خود، ژئوپلیتیک اقیانوس‌ها را در نظر بگیرند.

Source: International Union of Maritime Insurance

شکل ۸. میزان حق بیمه دریایی همچنان در حال افزایش است که بخشی از آن به دلیل ریسک‌های فزاینده ژئوپلیتیکی است. نمودار میزان حق بیمه دریایی بر اساس منطقه (میلیارد دلار آمریکا)

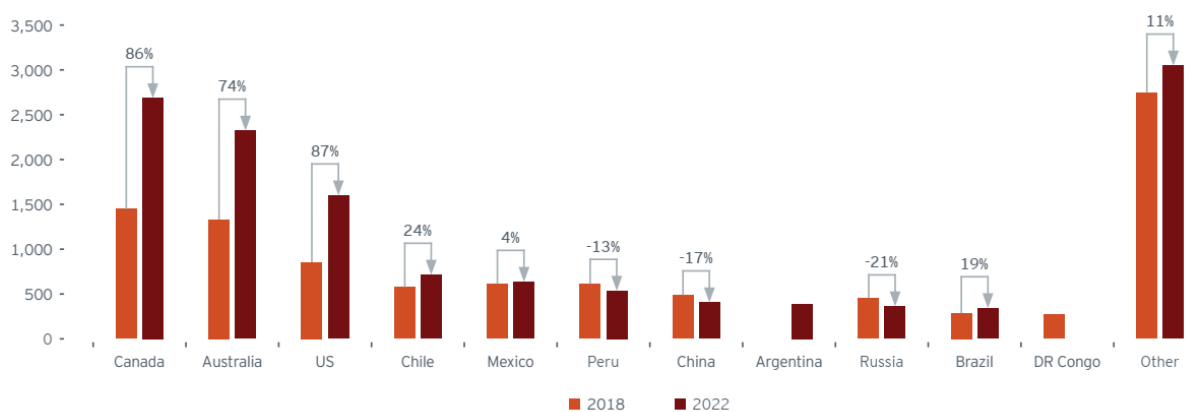
۸. رقابت در حوزه کمودیتی‌ها

تغییرات آب‌وهوایی، جنگ در اوکراین و انتقال انرژی، پویایی عرضه و تقاضای جهانی را برای انواع کالاهای اساسی تغییر می‌دهد. بر اساس گزارش «موسسه منابع جهانی»^۹، تعداد کشورهای دارای تنش شدید آبی از ۱۷ کشور در سال ۲۰۱۹ به ۲۵ کشور در سال ۲۰۲۳ رسیده است. از سال ۲۰۲۱، شاخص جهانی قیمت مواد غذایی «سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد» در بالاترین سطح خود از دهه ۱۹۷۰ قرار داشته است. همچنین سازمان زمین‌شناسی ایالات متحده تخمین می‌زند

⁹ World Resources Institute

که تولید جهانی عناصر کمیاب در پنج سال منتهی به سال ۲۰۲۲ حدود ۱۳۱٪ افزایش یافته است (از جمله تولید قابل توجهی که در ایالات متحده صورت می‌گیرد).

رقابت ژئوپلیتیکی در سال ۲۰۲۴ برای تضمین عرضه سه کالای کلیدی شامل «مواد معدنی حیاتی»، «غذا» و «آب» تشدید خواهد شد. احتمالاً قابل‌مشاهده‌ترین زمینه رقابت بر سر کالاهای، برای مواد معدنی حیاتی است که باتری‌های برقی خودروهای برقی و انتقال انرژی را به طور گسترده‌تر تامین می‌کنند. چین – که زیرساخت صنعت خود را در دوره تنش‌های پایین ژئوپلیتیکی بنا کرده است – موقعیت راهبردی خود را به عنوان بزرگ‌ترین فرآوری‌کننده مواد معدنی حیاتی جهان در کوتاه‌مدت تا میان‌مدت حفظ خواهد کرد. برخی از کشورهای غنی از مواد معدنی از اندونزی و نامیبیا پیروی خواهند کرد که به پردازش ارزش افزوده بیشتر در داخل کشور خود نیاز دارند. ایالات متحده و اتحادیه اروپا نیز به دنبال تنظیم‌گری در حوزه «تامین» با کشورهای سراسر جهان خواهند بود – از جمله از طریق «مشارکت امنیتی معدنی» و «کریدور لوبیتو» در قلب آفریقا.

Note: The top 12 markets for mining exploration spending are included on the graph.
Source: S&P Global Market CapitalIQ Pro

شکل ۹. هزینه‌های اکتشاف معدن در سال‌های اخیر با رشد قابل توجهی در بازارهای توسعه‌یافته (تا سقف ۳۵ درصد) افزایش یافته است. هزینه‌های اکتشاف معدن بر اساس مقصد (میلیون دلار آمریکا)

۹. سیاست‌های سبز دوگانه^{۱۰}

در بحبوحه رشد اقتصادی کند و تورم بالا، چندین دولت در سال ۲۰۲۳ شروع به عقب‌نشینی از مقررات کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای کرده‌اند که پیش‌تر بر سر آن توافق شده بود و انجام آن می‌توانست هزینه‌ها را در کوتاه‌مدت افزایش دهد. با این حال، حمایت دولت‌ها از اقتصاد سبز داخلی در حال افزایش است. در سال ۲۰۲۴، اهداف ملی رشد اقتصادی و

¹⁰ Dual-track green policies

امنیت انرژی، سیاست‌های اقلیمی کشورها را هدایت می‌کنند و ماهیت تسریع‌بخش مقررات حوزه پایداری را گسترش می‌دهند. دولت‌ها حمایت از تولید فناوری سبز داخلی را افزایش خواهند داد، که امنیت انرژی و اهداف رشد اقتصادی را محقق خواهد کرد و در عین حال، کربن‌زدایی را تقویت می‌کند. در سال ۲۰۲۴، چین قصد دارد ۲۰۰ گیگاوات انرژی تجدیدپذیر راه‌اندازی کند و ۷۲ میلیارد دلار معافیت مالیاتی را برای افزایش تقاضای خودروهای الکتریکی در نظر بگیرد. در ایالات متحده، تداوم اجرای «قانون کاهش تورم ۲۰۲۲» یارانه فناوری سبز و اعتبار مالیاتی به شهروندان ارائه می‌دهد. اتحادیه اروپا نیز قصد دارد تا سال ۲۰۳۰ از طریق طرح صنعتی معامله سبز تا ۳۸۰ میلیارد دلار بودجه در سطح اتحادیه اروپا اختصاص دهد. همچنین دولت‌های دیگر اقتصادهای بزرگ از جمله برزیل، استرالیا و امارات متحده عربی به سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر داخلی ادامه خواهند داد. اما برخی از دولت‌ها ممکن است اجرای مقررات حوزه پایداری را برای برآوردن اهداف کوتاه‌مدت اقتصادی و جلب نظر رأی‌دهندگان کند کنند. رقابت‌های ژئوپلیتیکی نیز به سرمایه‌گذاری سبز بیشتر در بازارهای نوظهور منجر می‌شود، زیرا چین، ایالات متحده و اتحادیه اروپا به دنبال ایجاد روابط با کشورهای نوسان‌کننده ژئوپلیتیکی (کشورهایی مانند هند، عربستان سعودی، ترکیه، آفریقای جنوبی و برزیل که به طور خاص با هیچ قدرت یا بلوک بزرگی به طور پایدار همسویی ندارند) هستند. به عنوان مثال، «بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیایی چین» (AIIB) قصد دارد تا سال ۲۰۲۵ نیمی از وام سالانه خود را به پروژه‌های حوزه تغییرات آب‌وهوایی اختصاص دهد. ایالات متحده و اتحادیه اروپا نیز پروژه‌های جدیدی را برای ایجاد رشد اقتصادی پایدار در کشورهایی مانند هند، آرژانتین و مصر اعلام کرده‌اند.

۱۰. ضرورت سازگاری اقلیمی

از زمان تصویب کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی سازمان ملل متحد (UNFCCC) در سال ۱۹۹۲، سیاست‌گذاری اقلیمی بر کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در راستای متوقف کردن تغییرات آب‌وهوایی متمرکز شده است. با این حال، طی ۳۰ سال گذشته، وضعیت اقلیمی جهان تغییرات قابل توجهی کرده است. ۹ سال گذشته (۲۰۱۴-۲۰۲۲) به عنوان گرم‌ترین دوره سالیانه ثبت شده رده‌بندی می‌شود، و سازمان جهانی هواشناسی پیش‌بینی می‌کند که دمای جهانی در پنج سال آینده به اوج‌های جدیدی خواهد رسید. حتی در حالی که سیاست‌گذاران تلاش می‌کنند تا تغییرات آب‌وهوایی را از طریق کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای کم اثر کنند، ضرورت انطباق با خطرات فیزیکی فعلی تغییرات آب‌وهوایی در سال ۲۰۲۴ مورد توجه جدی‌تری قرار خواهد گرفت.

در سال ۲۰۲۱ تنها ۵ درصد از اعضای کنوانسیون تغییرات آب‌وهوایی سازمان ملل متحد (UNFCCC) برنامه‌های سازگاری اقلیمی تهیه کرده بودند، اما به گفته سازمان ملل این میزان در سال ۲۰۲۲ به بیش از ۸۰ درصد افزایش یافت. پس از جمع‌بندی جهانی اقدامات انطباق در سال ۲۰۲۳، دولت‌ها احتمالاً در سال ۲۰۲۴ بیشتر بر اجرای آن تمرکز خواهند کرد. این اقدامات شامل تدوین استانداردها و سرمایه‌گذاری‌های جدید برای بهبود انعطاف‌پذیری سازه‌ها در برابر خطرات

زیست‌محیطی خواهد بود. به عنوان مثال، ایالات متحده بیش از یک میلیارد دلار را به چنین تلاش‌هایی اختصاص داده است. بسیاری از دولت‌ها از «راه‌حل‌های مبتنی بر طبیعت» برای کاهش تأثیرات اقلیمی شدید استفاده می‌کنند.

چشم‌انداز ژئواستراتژیک ۲۰۲۴

رویدادهای جاری، چشم‌انداز ژئوپلیتیکی جهان را تیره و تاریک کرده است و خطر تشدید فزاینده درگیری‌ها در سال پیش رو را افزایش می‌دهد. اما آنچه واضح به نظر می‌رسد این است که حوزه ژئوپلیتیک به یک «چندجهانی»^{۱۱} تبدیل شده است: ترکیب پیچیده‌ای از اتحادها و رقابت‌ها، با همپوشانی دوجانبه، منطقه‌ای و انواع دیگر گروه‌بندی‌های نهادی. این پویایی‌ها، همراه با تعداد بیشتری از کشورهایی که در سال ۲۰۲۴ نسبت به هر سال دیگری در تاریخ اخیر به پای صندوق‌های رای می‌روند، احتمال شگفتی‌های ژئوپلیتیکی در سال ۲۰۲۴ را (چه در جهت نزولی و چه در جهت صعودی) افزایش می‌دهد.

همین نکته به روشنی نشان می‌دهد که ضرورت پرداختن به این‌حوزه به ویژه برای شرکت‌های بزرگ تا چه میزان جدی است. در واقع، تاثیر این ۱۰ تحول ژئوپلیتیکی برجسته که در این چشم‌انداز گنجانده شده است، به طور کلی برای شرکت‌های بزرگ و جهانی، دارای ارزش و اهمیت بسیار بالایی ارزیابی می‌شوند. همانطور که مدیران شرکت‌های بزرگ به دنبال پیش‌بینی و برنامه‌ریزی برای رویارویی با اختلالات ژئوپلیتیکی هستند، دو موضوع از سایر موضوعات کلیدی، حائز اهمیت‌تر است که در سال ۲۰۲۴ به آن‌ها توجه شود. موضوع نخست مساله «چندجهانی» است، زیرا قدرت ژئوپلیتیکی در جهان در بحبوحه رقابت شدید بین بلوک‌ها یا شبکه‌های اتحاد پراکنده‌تر می‌شود و همین مساله، ناظامینانی بزرگی برای تجارت و صنعت در پی خواهد داشت. دومین مورد، مساله «ریسک‌زدایی» است که در آن، کشورها به دنبال کاهش وابستگی‌های جهانی و اولویت‌بخشی به مساله امنیت ملی (به طور کلی) نسبت به ملاحظات صرفاً اقتصادی هستند.

بر همین اساس، شرکت‌ها موظف‌اند با توجه به جایگاه جغرافیایی که در آن مستقر هستند و همچنین مناطق و مکان‌هایی که با آن‌ها همکاری و تجارت می‌کنند، اولویت‌ها و خطرات پیش روی خود را مشخص نمایند و دستور کار لازم برای چشم‌انداز سال آتی خود را طراحی و ترسیم نمایند.

منبع:

https://www.ey.com/en_gl/geostrategy/2024-geostrategic-outlook